

Iñlis kolonializmi: 6-7-nji sentýabr pogromy we «Agzyny alart-da, höküm sür»

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Iñlis kolonializmi: 6-7-nji sentýabr pogromy we "Agzyny alart-da, höküm sür" IÑLIS KOLONIALIZMI: 6-7-nji SENTÝABR POGROMY we «AGZYNY ALART-DA, HÖKÜM SÜR»

1954-nji ýylyň 16-njy awgustynda Gresiýanyň BMG-na beren ýüzlenmesinde Kipriň öz geljegini özünüň kesgitleme hukugynyň bardygy ýazylypdy.

Muňa ugurdaş 1955-nji ýylyň 1-nji aprelinde EOKA Kiprde iñlis kolonial hökümetine garşıy ýaragly göreşe başlapdy.

Kiprli rumlaryň ENOSIS talaplarynyň garşysynda Kipri 1914-nji ýylda Osmanylaryň elinden gaňryp alan iñlis imperializmi Kipriň Türk ýolbaşçylugyny ulanyp, meşhur «agzyny alart-da,

höküm sür» syýasaty bilen Türkiýäni London konferensiýasy arkaly Kiprde tarap etjek bolýardı.

London konferensiýasından öñ Ministrler Sowetine başlyklyk eden Angliýanyň Goranmak ministri Selwin Lloýd Angliýanyň bähbitlerini gorap bilmegi üçin Türkiýäniň ENOSIS-e garşy pozisiýasyny ulanmagynyň gerekdigini şeýle düşündirýärdi: Gepleşikler mümkün boldugyndan, maksadymyz grekleri ENOSIS-i kabul etmegi ret edýän türkler bilen garşyma-garşy getirmek we şeýdip häkimiyeti taşlajak çözgüt kabul etmeklerini üpjün etjek şert döretmek bolmaly.

Angliýanyň Daşary işler ministri Antoni Eden konferensiýadan öñ Ankara hökümetine ýollar telegrammasında «Türkiýäniň Kipri greklere bermejekdigini aç-açan aýtmaklarynyň gerekdigi» aýdylýardy.

Türkiýäniň Daşary işler ministri Fatin Rüştü Zorlu konferensiýada şolar ýalam hereket edipdi.

London konferensiýasında Türkiye konflikte tarap edilişi ýaly, bärde diñe iňlis imperializmi problemasyň bardygyna garamazdan, dünýä we türk jemgyyetçiliginiň öñünde Kipr we Türk-grek düşünişmezligi bar ýaly edip görkezilmelidi.

Şeýdip iňlis kolonial hökümeti bilen Kipr Rum EOKA-nyň arasyndaky çaknyşyk iki halkyň arasyndaky çaknyşyga öwrülmelidi.

Ýagdan gyl sogrulan ýaly konfliktiň arasyndan bie gyra çykan iňlis kolonial hökümeti Kipriň bähbitlerini iki jemgyyetiň arasyndaky çaprazlyklary we çaknyşylary öjükdirmek arkaly ýola goýmalydy.

6-7-nji sentýabr wakalarynyň iňlis kolonial syýasatyna peýdaly boljakdygy görünip durdy. Muny gönüden-göni ugrukdyryp oturanlaryň iňlislerdigi barada güýcli maglumatlar bardy: «Daşyndan göräýmäge türk-grek dostlugynyň ynjkdygy bell. Muny bulasdyrmaga ownuk bir zadam ýeterlik. Atatürkün Selanikde doglan öýüniň diwaryna mel bilen bir zatlary çyrşaşdyrmak ýaly ähmiýetsiz waka hem dawa-jenjeliň çykmagyna ýeterlik bolýar».

(**Angliýanyň Afinydaky ilçihanasy, 1954-nji ýylyň awgusty**).

• «**Syganyň merdi özünü öwende eden ogurlyggyny aýdarmış...**»

Ýörite söweşeň gullugynda (ÝSG), Ýaragly Güýçleriň Baş Ştabynyň Kontrrazwedka bölümünde, Milli Howpsuzlyk sowetinde ýokary wezipelerde işlän otstawkadaky general Sabri

Ýirmibeşoglynyň žurnalist Fatih Güllapoglyna aýdanlaryndan:

«- Seret, men saňa ýene bir mysal bereýin. 1974-nji ýyldaky Kipr hereketi. Eger ÝSG bolmadyk bolanlygynda ol hereket, ýagny iki hereketem şolat ýaly şowly bolubilermedi? (...) Ada bankir, žurnalist, döwlet gullukçysy ýaly ýönekeý işler bilen ÝSG-nyň ofiserleri ugradyldy. Olar adadaky raýat-jemgyýetçilik göreviniň başyny çekdiler, halka ýol görkezdiler. Ýaraglary 10 tonnalyk kiçi gämiler bilen ada aralaşdyrdylar. Soňra 6-7-nji wakalarynyň üstünde durup geç...

- Pardon, paşam, düşünmedim, 6-7-nji sentýabr wakalarymy?
- Elbetde. «6-7-nji sentýabram» ÝSG-nyň işidi. Ol diýseň gowy guramaçykly topardy. Maksadyna-da ýetdi. Sizden sorayaryn, eýse ol şeýle gowy guramaçylykly topar dälmidi?
- Ha... hawa, paşam!!»

**Pogrom – dini-etniiki azlyk ýa-da syýasy sebäpler bilen bir topara garşıy amala aşyrylan agressiw hereketler. Şeýle agressiw hereketler köplenç öýleri, iş ýerleri, ybadat edilýän ýerleri weýran etmek, adamlary urup-ýençmek, ýaralamak, zorlukly hereketleri etmek, öldürmek ýaly hereketlerden ybarat*

• **Çeşmeler:**

- «Tempo» žurnaly, s. 24
- «Türk Gladiosy üçin ýumagyň ujy»; General Sabri Yirmibeşoglu, 1971-nji ýylda ÝSG-nyň başlygy, 1989-90-njy ýylda Milli howpsuzlyk geňeşiniň sekretarydy. Bu interwýunyň berlen 1991-nji ýylynda ol otstawka çykypdy.
- «Türkiye cepiniň Kipr petigi», Abdylla Korkmazhan, 2017.
- Dilek Güwen, «6-7-nji sentýabr wakalary», «Yurt» fondunyň neşirýaty, 2005 ý.
- Niýazi Kyzylýürek, «Kipr konfliktinde içerkى we daşarky täsirler», «Işık Kitabevi», neşirýaty, 1983 ý.
- Gündelik gazet-žurnallar we ş.m.

Jelaletdin JAN.

Şenbe, 07.09.2024 ý. Taryhy makalalar